

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

Weekly update Des-/misinformatie

Week 44, 21 t/m 27 OKTOBER 2020

Inhoudsopgave

1.	Leeswijzer	3
2.	Inleiding	4
3.	7-lagen model	5
4.	Conclusies	6
5.	Virusnarratief	7
6.	Rusland vs. EU narratief	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
7.	Vaccinatie-narratief	11
8.	Verdieping: Netwerkoverzicht verspreiding des-/misinformatie	13
	Bijlagen	13

[1] Leeswijzer

In het eerste deel van dit product leest u de actuele updates van de drie gevestigde desinformatie-narratieven: Het virusnarratief, het Rusland vs. EU narratief en het vaccinatiennarratief. Het 5G-narratief wordt nog wel gemonitord, maar staat wegens een structurele afname van aandacht niet meer in dit product. In het tweede gedeelte leest u een onderwerp ter verdieping. Deze week: Netwerkoverzicht verspreiding des-/misinformatie

WHO WE ARE

- Het LIMC genereert in een **experimentele** vorm **situational awareness (SA)** en **situational understanding (SU)** voor het CLAS en civiele overheden over de COVID-19 crisis. Hierdoor worden militaire en civiele besluitvormingsprocessen gevoed met **inzicht** en waar mogelijk **handelingsperspectief**.
- Met het LIMC kan de Koninklijke Landmacht **ervaring opdoen** met het **samenbrengen van information manoeuvre** capaciteiten die **insight, foresight** en **doorlopend handelingsperspectief** bieden in drie dimensies (cognitief, virtueel en fysiek).

In dit product wordt gewerkt met een mate van waarschijnlijkheid in relatie tot de gegeven duiding, conclusies of beoordeling van de factoren van invloed. In de onderstaande tabel is de mate van waarschijnlijkheid toegelicht.

Terminologie	Confidence level
Zeer waarschijnlijk	Meer dan 90%
Waarschijnlijk	60-90%
Mogelijk	40-60%
Onwaarschijnlijk	10-40%
Zeer onwaarschijnlijk	Minder dan 10%

[2] Inleiding

Des-/misinformatie in relatie tot COVID-19 hebben een negatief effect op onze samenleving. De overheid wordt daar in toenemende mate mee geconfronteerd. Het duiden van des-/misinformatie in relatie tot COVID-19 is essentieel om snel te kunnen bepalen of, hoe en door wie gereageerd moet worden op een bepaald narratief. Als ondersteuning richt het LIMC zich op het interpreteren van beschikbare data en het schrijven van aanvullende *assessments*. Dit doet het LIMC aan de hand van de volgende hoofd- en deelvragen:

Hoofdvraag

In hoeverre beïnvloedt des-/misinformatie in relatie tot COVID-19 de Nederlandse samenleving?

Deelvragen

1. Wat zijn de heersende narratieven of thema's?
2. Wat is de invloed van des-/misinformatie in relatie tot COVID-19 op het openbaar bestuur?
3. Wat is de invloed van des-/misinformatie in relatie tot COVID-19 op de Nederlandse cohesie?

De vier heersende narratieven uit deelvraag 1 worden wekelijks gemonitord door het LIMC. Dit product schetst de ontwikkelingen die deze narratieven de komende drie maanden mogelijk door zullen maken. De verschillende narratieven zijn onderworpen aan een aantal analysetechnieken die tot *scenario building* leiden. Het resultaat hiervan is een overzicht van mogelijke toekomstscenario's per narratief voor de korte termijn (tot december 2020). Vervolgens worden er implicaties opgesteld en toegelicht aan de hand van het 7-lagen model (P.5).

Gezien de huidige juridische restricties op deze opdracht zijn wij beperkt in het monitoren van de scenario's. Het is voornamelijk niet mogelijk om bronmateriaal met persoonsgegevens te verwerken in onze analyses. Om deze reden zijn wij genoodzaakt onze assessments hoofdzakelijk te baseren op berichtgeving in nieuwsmedia. Daarnaast beperken de juridische restricties het LIMC om de intentie van bronnen te onderzoeken. Het is hierdoor onmogelijk om te achterhalen of er sprake is van des-/misinformatie. Derhalve wordt in dit stuk enkel gesproken over des-/misinformatie.

Tot slot hebben we een drietal mogelijke scenario's opgenomen (zie bijlage 5) die gelden voor de middellange termijn (tot januari 2021). Deze scenario's zijn niet toegespitst op onze heersende narratieven maar behelzen de mogelijke impact van des-/misinformatie in zijn geheel. Dit is nodig om de termijn te kunnen verlengen naar zes maanden (de narratieven veranderen te snel om hierover op lange termijn uitspraken te doen) en om te voorkomen dat we eventuele nieuw opkomende narratieven over het hoofd zien door onze focus te veel op onze vier heersende narratieven te leggen.

[3] 7-lagen model

Sociale laag

Gevormd door de interactie van overheden, bedrijven, organisaties, militaire eenheden, netwerken en de eigen groep ten opzichte van andere groepen of individuen. Activiteiten gericht op het beïnvloeden van doelgroepen, zoals het verspreiden van des-/misinformatie vallen hieronder.

Cognitieve laag

Bestaat uit de perceptie, besluitvorming, overtuigingen en gemoedstoestand van individuen. De heersende narratieven worden gebruikt om de cognitieve laag te beïnvloeden.

Persona laag

Gekoppeld aan de menselijke laag kan een individu meerdere rollen en identiteiten hebben, zogeheten personas. Bij personas kan bijvoorbeeld worden gedacht aan trollaccounts of de digitale representatie van een actiegroep (zoals VirusWaarheid).

Logische laag

Omvat data, machinetaal, algoritmen, protocollen en instructies, die op hun beurt veelal gekoppeld zijn aan de onderliggende netwerkinfrastructuur. Onder de logische laag valt bijvoorbeeld het aanbieden van het 5G-netwerk door providers aan de afnemer.

Fysieke netwerk laag

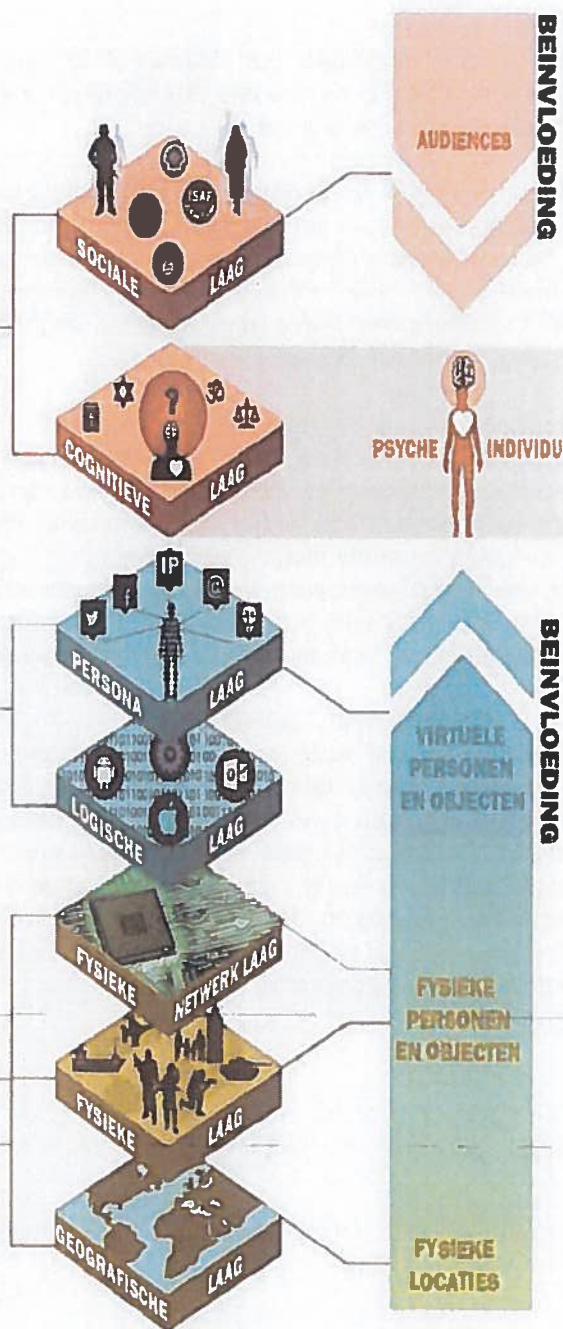
Omvat alle benodigde hardware en technische infrastructuur die een informatienetwerk vormt met bijbehorende fysieke connectoren, zoals zendmasten voorzien van 5G-techniek.

Fysieke laag

Omvat alle zichtbare fysieke personen, groepen en objecten in de 'echte wereld', zoals actiegroepen, demonstranten, (overheids-)gebouwen, etc.

Geografische laag

De fysieke plaats op de aarde en valt samen met de traditioneel fysiek-geografische militaire domeinen land, zee, lucht en ruimte. Het plaatst een gebeurtenis in tijd en ruimte. De geografische laag bestaat bijvoorbeeld uit testlocaties van vaccins of protestlocaties.

[4] Conclusies

Heersende narratieven

Het virusnarratief ontwikkelt zich richting het scenario "Noodzakelijk kwaad". Het Rusland vs. EU narratief bevindt zich in het scenario "Europa houdt stand" en het vaccinatie-narratief bevindt zich in het scenario "Einde crisis in zicht".

- **Het virusnarratief: Ontwikkeling van "Geen acceptatie" richting "Noodzakelijk kwaad"**

In de afgelopen week zijn de maatregelen niet verder aangescherpt. Het kabinet neemt de komende week een besluit over eventuele aanscherping van de maatregelen. Aandacht voor het narratief in de (niet-)traditionele media is de afgelopen week afgenomen. In de (niet-)traditionele media werd des-/misinformatie namelijk veroordeeld, waardoor de groeiende kloof tussen de (niet-)traditionele en alternatieve media ook deze week zichtbaar was.

- **Het Rusland vs. EU narratief: "Europa houdt stand"**

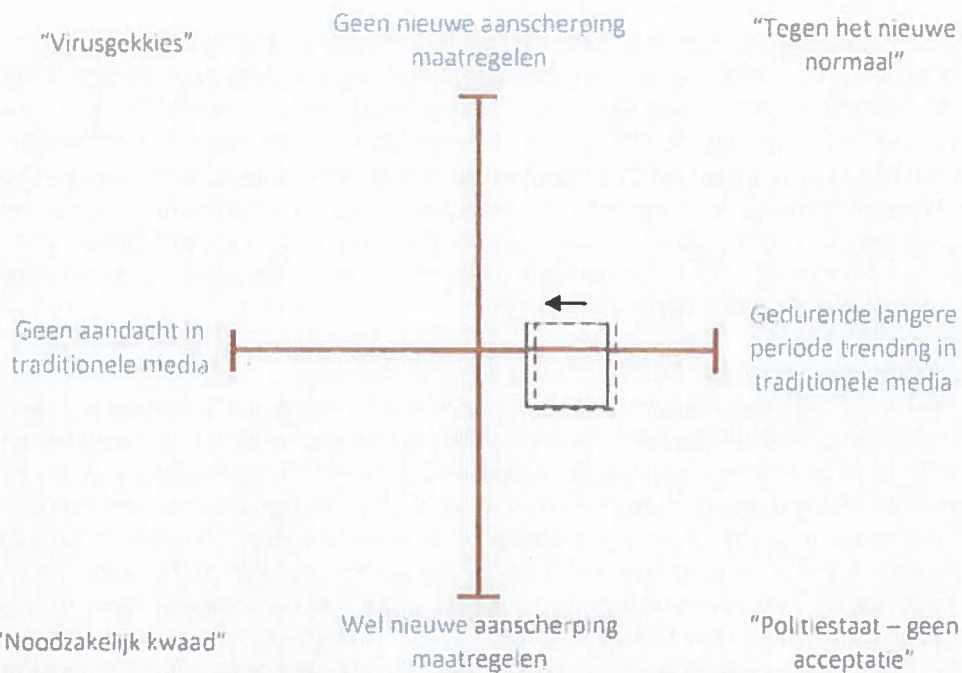
Het Rusland vs. EU narratief heeft de afgelopen week geen ontwikkeling doorgemaakt. Russische desinformatie heeft geen aandacht gekregen in de traditionele media. In de alternatieve media is de tweede editie van het blad 'Gezond Verstand' op 24 oktober gepubliceerd. De tweede editie bevat mogelijk opnieuw desinformatie met betrekking tot Rusland. De gevolgen van deze editie (met een oplage van 100.000 exemplaren) voor de aandacht voor het narratief zijn nog onduidelijk. Er zijn waarschijnlijk geen effecten van Russische desinformatie op de eensgezindheid onder de EU-lidstaten en de eensgezindheid over de aanpak van de crisis is waarschijnlijk onveranderd.

- **Het vaccinatie-narratief: "Einde crisis in zicht"**

Het vaccinatie-narratief heeft de afgelopen week geen ontwikkeling doorgemaakt. Het Amerikaanse farmaceutische bedrijf Johnson & Johnson (moederbedrijf van het Nederlandse 'Janssen Pharmaceuticals') mag zijn vaccinatieonderzoek hervatten. Het onderzoek lag de afgelopen twee weken stil nadat er onverwachte gezondheidsklachten optraden bij een proefpersoon. Ondanks diverse achtergrondartikelen over de stand van zaken wat betreft diverse leidende vaccins in de traditionele media, was er in de (niet-)traditionele en de alternatieve media weinig aandacht voor het narratief. Dit komt mogelijk doordat de media zich de afgelopen week vooral hebben gericht op de toenemende besmettingen en de 'gedeeltelijke lockdown'.

[5] Virusnarratief

Dit betreft de uitkomst van een kwalitatieve analyse. Derhalve is er geen schaalvergelijking zichtbaar op het assenkruis.

Samenvatting: Virusnarratief

Het narratief gaat over de invloed van pseudowetenschappelijk onderzoek op de publieke opinie over de getroffen maatregelen tegen COVID-19. Het omvat alle des-/misinformatie die gebruikt wordt als verzet tegen het huidige COVID-19-beleid (zie voor volledig narratief bijlage 1).

Subconclusie: “Tegen het nieuwe normaal” richting “Noodzakelijk kwaad”

In de afgelopen week zijn de maatregelen niet verder aangescherpt. Door het huidig verloop van de besmettingen is het mogelijk dat het kabinet later deze week besluit de maatregelen aan te scherpen.¹ De NOS-bericht dat het volgens het kabinet nog te vroeg is om de effecten van de ‘gedeeltelijke lockdown’ te duiden.²

¹ <https://www.parool.nl/nederland/kabinet-wacht-al-met-extra-coronamaatregelen-komende-dagen-cruciaal~bc17d931/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

² <https://nos.nl/artikel/2353837-kabinet-gaat-waarschuwen-voor-draconische-maatregelen-morgen-meer-duidelijkheid.html> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

[5] Virusnarratief

Aandacht voor het narratief in de (niet-)traditionele media is de afgelopen week afgenomen. In de (niet-)traditionele media werd des-/misinformatie namelijk veroordeeld, waardoor de groeiende kloof tussen de (niet-)traditionele en alternatieve media ook deze week zichtbaar was.^{3 4 5 6} De alternatieve media berichtten wederom dat de PCR-test en het testbeleid van de overheid niet deugen. Het testbeleid zou gericht zijn op hoge besmettingscijfers doordat de PCR-test te vaak een positief resultaat geeft. De hoge besmettingscijfers zouden vervolgens dienen als verantwoording voor de verdere aanscherping van de maatregelen.^{7 8} Deze des-/misinformatie zorgt er waarschijnlijk voor dat aanhangers van het narratief zich in toenemende mate richten op het testbeleid. De vernielingen bij een teststraat in Breda zijn hier mogelijk een gevolg van.⁹

Implicatie: Mogelijke ervaring zichtbaar in virtuele en fysieke dimensie

Het is mogelijk dat anti-overheidsgroeperingen overheidscommunicatie en besluitvorming (zoals persconferenties en ontwikkelingen omtrent de spoedwet) gebruiken om het narratief te doen ervaren in de virtuele en fysieke dimensie. In dat geval gebruiken anti-overheidsgroeperingen waarschijnlijk voorbeelden van onduidelijkheid (zoals de correctie van de besmettingscijfers na een storing in de computersystemen van de GGD's) om hun boodschap kracht bij te zetten.¹⁰ Doordat de traditionele media des-/misinformatie veroordelen en doordat de grotere sociale media platformen des-/misinformatie weren, verschuiven anti-overheidsgroeperingen hun berichtgeving naar alternatieve sociale media platformen. Om hun boodschap alsnog massaal te verspreiden richten anti-overheidsgroeperingen zich mogelijk op activiteiten in de fysieke dimensie (zoals demonstraties of ongehoorzaamheid ten aanzien van de maatregelen) die vervolgens aandacht genereren in de media.

³ <https://www.ad.nl/binnenland/verbiestering-bij-politie-over-groot-dancefeest-met-dj-en-lachgas-bij-hilversum-waar-zijn-jullie-mee-bezig~ac5e8ac5/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

⁴ <https://www.geenstijl.nl/5156019/foto-s-rotzooi-na-illegaal-feest-hilversum/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

⁵ <https://www.nu.nl/binnenland/6086057/vernieelingen-en-intimidatie-teststraat-breda-schuldig-in-en-inriest.html> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

⁶ <https://wntv/2020/10/22/complottheorieen-razen-over-nederland-beetje-pesten-en-uitdachen-vooral-niet-toespreken/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

⁷ <https://www.xandernieuws.net/algemeen/nederlandse-experts-valse-pcr-testmethode-is-bron-van-alle-elfen-je-ivm-wil-zoveel-mogelijk-positieve-uitslagen/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

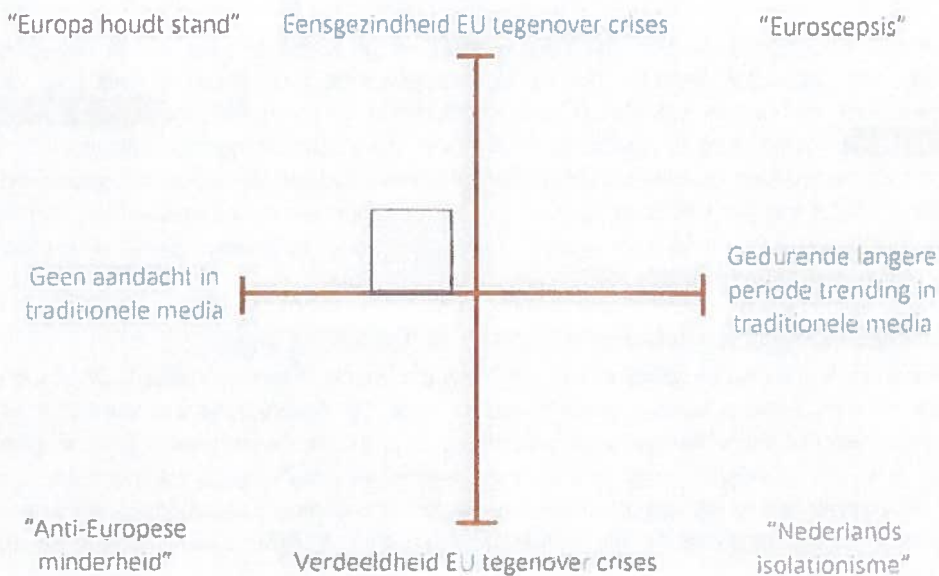
⁸ <https://gezondverstand.eu/2020/10/22/nummer-02-24-okt-2020/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

⁹ <https://nos.nl/artikel/2353632-teststraat-breda-beklad-medewerkers-uitgescholden.html> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

¹⁰ <https://www.xandernieuws.net/algemeen/nederlandse-experts-valse-pcr-testmethode-is-bron-van-alle-elfen-je-ivm-wil-zoveel-mogelijk-positieve-uitslagen/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

[6] Rusland vs. EU narratief

Dit betreft de uitkomst van een kwalitatieve analyse, behalve is er geen schaalverdeling zichtbaar op het assenkruis

Samenvatting. Rusland vs. EU narratief

Het narratief gaat over het actief verspreiden van desinformatie door aan Rusland gelieerde partijen met als doel maatschappelijke verdeeldheid te creëren binnen de EU. In het narratief wordt Nederland zelf niet direct als doelwit gezien maar kunnen Nederlandse belangen in het buitenland wel geschaad worden door desinformatie (zie voor volledig narratief bijlage 2).

Subconclusie "Europa houdt stand"

Er zijn geen ontwikkelingen met betrekking tot de aandacht voor Russische desinformatie in de (niet-)traditionele media. Wat betreft de Russische vaccins staat de uitrol van het Sputnik V vaccin volgens Russische media nog steeds gepland voor eind december/begin januari.¹¹ Het EpiVac vaccin wordt volgens dezelfde media nog niet op grote schaal geproduceerd.¹² In de alternatieve media is de tweede editie van het blad 'Gezond Verstand' op 24 oktober gepubliceerd. In deze editie staat mogelijk opnieuw desinformatie met betrekking tot Rusland onder de kop "RAND en de kwaadaardige omsingeling van Rusland".¹³ De mate van verspreiding van deze uitgave (met een oplage van 100.000 exemplaren) en de gevolgen voor de aandacht voor het narratief zijn nog onduidelijk. Het blad wordt waarschijnlijk niet meer fysiek verspreid via het netwerk van 'De Andere Krant', maar is verkrijgbaar via abonnementen en in de winkels van AKO en Bruna.

¹¹ <https://www.rt.com/russia/503928-coronavirus-2020-12-10-11/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

¹² <https://alkhaleejtoday.com/coronavirus-news/5138524/The-Victor-Center-reveals-the-specifications-of-the-second-Russian-vaccine.html> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

¹³ <https://gezondverstand.eu/2020/10/22/nummer-02-24-okt-2020/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

[6] Rusland vs. EU narratief

De eensgezindheid onder de EU-lidstaten blijft op hetzelfde niveau als vorige week. Er zijn waarschijnlijk geen effecten van Russische desinformatie op de eensgezindheid onder de EU-lidstaten en de eensgezindheid over de aanpak van de crisis is waarschijnlijk onveranderd. De [REDACTED] kondigde op 22 oktober aan dat de EU dertig beademingsapparaten naar Tsjechië stuurt.¹⁴ Het is de eerste keer dat de EU-reserve van beademingsapparaten wordt aangesproken. De reserve is een initiatief van het rescEU programma en is samengesteld door Denemarken, Duitsland, Griekenland, Hongarije, Roemenië en Zweden. Distributiecentra bevinden zich in Duitsland en Roemenië. Het is onbekend hoe groot deze reserve daadwerkelijk is.¹⁵

Implicatie: Virtuele- en cognitieve dimensie monitoren vanwege eensgezindheid EU

Het is van belang om in de virtuele dimensie van het 7-lagen model te blijven monitoren. De invloed van desinformatie vanuit Rusland wordt mogelijk groter door de fysieke uitgave van alternatieve nieuwsbladen die waarschijnlijk desinformatie geleerd aan Rusland publiceren. AKO en Bruna gaan het blad 'Gezond Verstand' aanbieden in hun winkels, wat de geloofwaardigheid van het blad mogelijk doet toenemen.¹⁶ Toename van het draagvlak voor Russische desinformatie is waarschijnlijk zichtbaar in de virtuele dimensie als berichtgeving uit Gezond Verstand verspreid wordt in de alternatieve en sociale media.

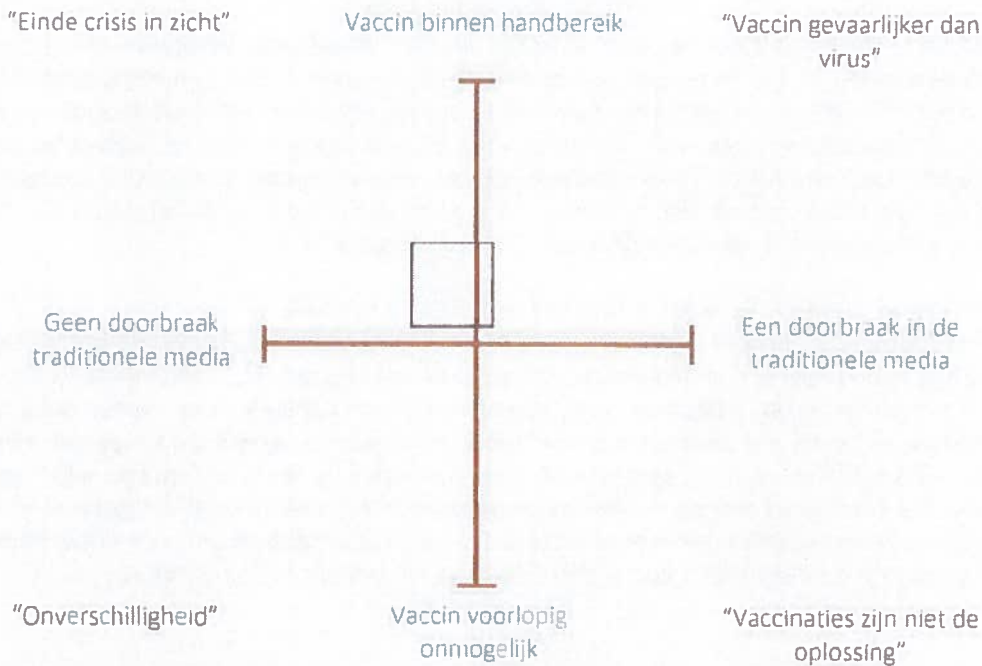
¹⁴ <https://www.euronews.com/2020/10/23/coronavirus-situation-in-vast-majority-of-eu-nations-of-serious-concern-says-health-agency> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

¹⁵ https://ec.europa.eu/echo/what/civil-protection/resceu_en (Geraadpleegd op 27 oktober 2020)

¹⁶ <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/10/23/reguliere-boekhandel-gaat-complotstijdschrift-verkopen-a4017204> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

[7] Vaccinatie-narratief

Dit betreft de uitkomst van een kwalitatieve analyse. Derhalve is er geen schaalverdeling zichtbaar op het assenkruis.

Samenvatting: Vaccinatie-narratief

Dit narratief trekt de veiligheid van vaccins in het algemeen in twijfel. Het narratief richt zich voornamelijk op de gezondheidsrisico's van vaccins en een onverantwoorde, te snelle ontwikkeling van vaccins. Het narratief is ontstaan uit de theorie dat [redacted] een vaccin zou gebruiken om de wereldbevolking te beïnvloeden (zie voor volledig narratief bijlage 3).

Subconclusie: "Einde crisis in zicht"

Het Amerikaanse farmaceutische bedrijf Johnson & Johnson (moederbedrijf van het Nederlandse 'Janssen Pharmaceuticals', die dit onderzoek uitvoert) mag zijn vaccinatieonderzoek hervatten. De gezondheidsklachten van een proefpersoon zijn niet te herleiden naar het vaccin. Johnson & Johnson hervat het onderzoek waarschijnlijk op 27 oktober. Tevens start het Brits-Zweedse farmaceutische bedrijf AstraZeneca met de testfase op proefpersonen in de Verenigde Staten. Ondanks dat het onderzoek in andere landen al doorliep, waren de Amerikaanse gezondheidsautoriteiten eerder nog niet overtuigd van de veiligheid van het vaccin.¹⁷

¹⁷ <https://www.nu.nl/coronavirus/6085993/astra-zeneca-en-johnson-johnson-hervatten-proeven-met-coronavaccins.html> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

[7] Vaccinatienarratief

Ondanks diverse achtergrondartikelen over de stand van zaken wat betreft diverse leidende vaccins in de traditionele media, was er in de (niet-)traditionele en de alternatieve media weinig aandacht voor het narratief.^{18 19 20} Dit komt mogelijk doordat de media zich de afgelopen week vooral hebben gericht op de toenemende besmettingen en de 'gedeeltelijke lockdown'. Een protest op het Malieveld, onder andere gericht tegen vaccinaties, is slechts beperkt opgepikt door de media. Het protest vond plaats op 24 oktober, had enkele honderden deelnemers en werd zeer waarschijnlijk georganiseerd door 'Viruswaarheid' en 'Vaxxed2', een internationaal anti-vaccinatiecollectief.^{21 22}

Implicatie: Ontwikkelingen van vaccins monitoren in de virtuele dimensie

Acties in de sociale laag van het 7-lagen model, zoals transparante berichtgeving over testresultaten en waarborging van de veiligheid, zorgen er waarschijnlijk voor dat aandacht voor het narratief afneemt. Anti-overheidsgroeperingen gebruiken des-/misinformatie waarschijnlijk om reeds bestaande onduidelijkheid en twijfel over de effectiviteit van diverse vaccins te versterken. Dat kan er voor zorgen dat het narratief zichtbaar wordt in de virtuele dimensie. Daarnaast kan een eventuele opleving mogelijk leiden tot acties in de fysieke dimensie, zoals de verspreiding van alternatieve kranten, bladen en folders die ingaan op de effectiviteit en gevaren van vaccins. Op deze manier leidt des-/misinformatie mogelijk op de lange termijn tot een lagere vaccinatiebereidheid met betrekking tot een COVID-19 vaccin.

¹⁸ <https://www.volkskrant.nl/wetenschap/de-vaccins-komen-erom-dit-zijn-de-fanshebbers-h00fe0bd/> (Geraadpleegd op 27 oktober 2020)

¹⁹ <https://wnl.tv/2020/10/26/ontwikkeling-coronavaccins-hoopvol-middels-zitten-er-11-vaccins-al-in-testfase-3/> (Geraadpleegd op 27 oktober 2020)

²⁰ <https://nos.nl/nieuwsuur/artikel/2353454-vaccin-begint-2021-volgens-expert-wij-realistisch-pfizer-zet-laatste-stappen.html> (Geraadpleegd op 27 oktober 2020)

²¹ <https://www.ad.nl/binnenland/minuut-stilte-bij-demonstratie-tegen-coronawet-in-den-haag-honderden-betogers-wanwezig-ad14c514/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

²² <https://www.dimpus.nl/event/hart-voor-vrijheid/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

[8] Verdieping: Netwerkoverzicht verspreiding des-/misinformatie

Inleiding

Sinds het uitbreken van de COVID-19 crisis uiten vele actiegroepen hun ongenoegen over de COVID-19 maatregelen van de overheid en verslaggeving hiervan door de traditionele media. Demonstraties tegen de maatregelen worden bezocht door aanhangers van uiteenlopende actiegroepen. Ook vindt er soms samenwerking plaats tussen deze actiegroepen. Zo sloten meer dan 50 actiegroepen zich aan bij het 'Algemeen Burger Collectief', een "federatie tegen het coronabeleid van de overheid".²³ Een deel van deze actiegroepen is opgericht vanwege de COVID-19 maatregelen, maar een groot deel bestond al voor het uitbreken van COVID-19. Deze 'oude' en 'nieuwe' actiegroepen vinden elkaar in de anti-overheidsboodschap en raken waarschijnlijk in toenemende mate verweven.²⁴

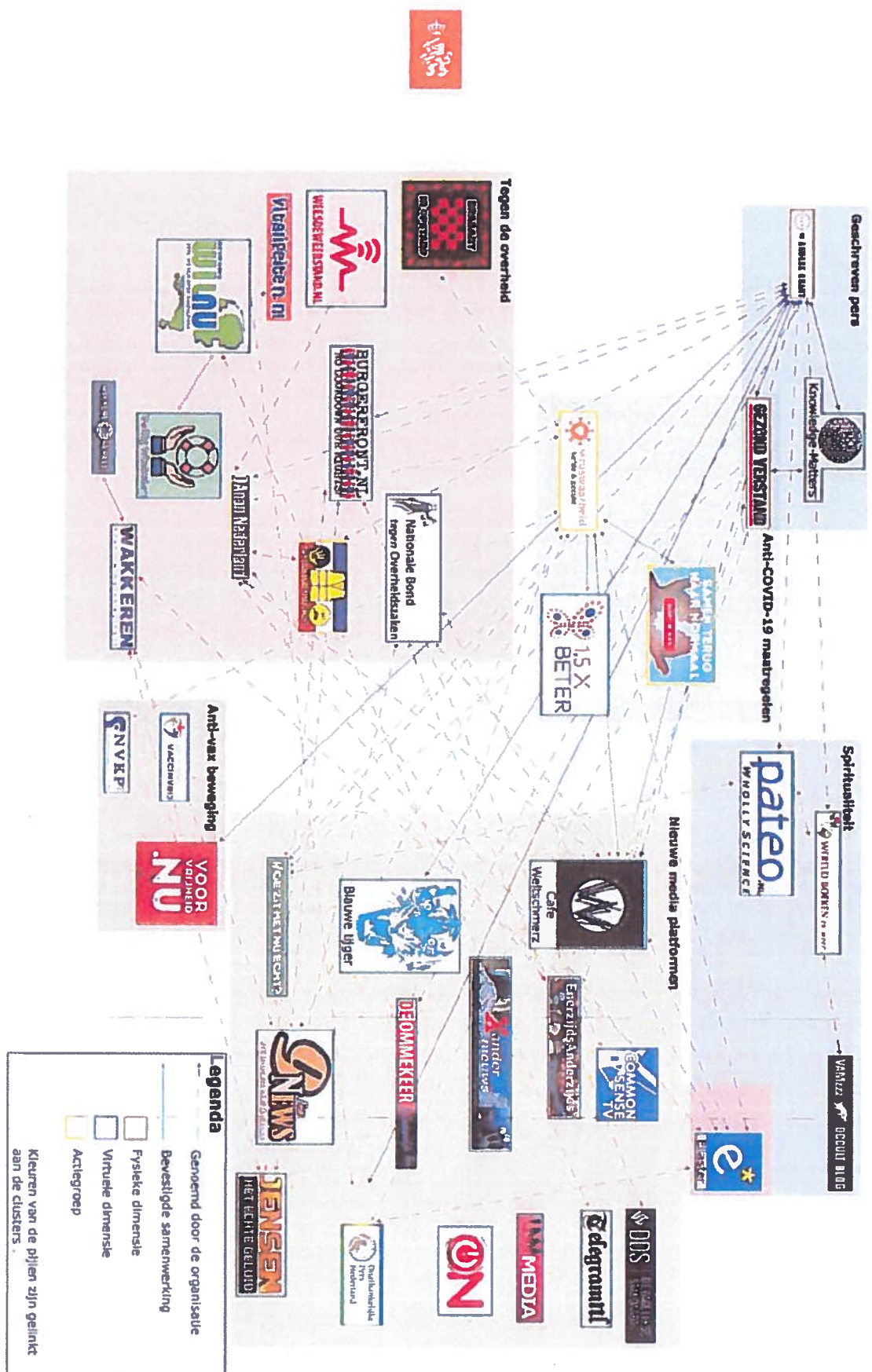
Om inzicht te krijgen in de verspreiding van des-/misinformatie, dient het netwerk van verspreiders in kaart te worden gebracht. Een netwerkoverzicht van organisaties die des-/misinformatie verspreiden met betrekking tot de COVID-19 crisis helpt overzicht te creëren binnen het brede landschap van (COVID-19) actiegroepen. *Figuur 1* (zie volgende pagina) laat een netwerkoverzicht zien van actiegroepen die des-/misinformatie verspreiden. Uit dit overzicht blijkt dat de meeste actiegroepen zich niet enkel richten op de COVID-19 maatregelen, maar bijvoorbeeld ook op de 'mainstreammedia' of de overheid in het algemeen. Ook zijn er een aantal clusters binnen het netwerk zichtbaar. Deze clusters zijn geschreven pers (fysieke kranten en bladen), actiegroepen die zich richten tegen het COVID-19 beleid van de overheid, spirituele websites en organisaties, nieuwe alternatieve mediaplatformen, anti-vaccinatie groepen en groepen tegen de overheid (zie *figuur 1*).

Conclusie

Het is waarschijnlijk dat actiegroepen gebruik maken van de COVID-19 crisis om draagvlak te genereren. Het betreft nieuwe anti-overheidsgroepen, bestaande anti-overheidsgroepen die nu ook COVID-19 beleid aanvechten en nieuwe actiegroepen die zich enkel op COVID-19 beleid richten. Daarnaast leveren een aantal clusters belangrijke elementen aan het netwerk; het cluster 'tegen de overheid' biedt mogelijk een ontvankelijke ontevreden achterban, het spirituele cluster biedt waarschijnlijk alternatieve verklaringen voor het ontstaan van de crisis, en het schaduwmedia-cluster creëert en verspreidt waarschijnlijk pseudowetenschappelijk onderzoek dan wel des-/misinformatie over de crisis.

²³ <https://www.zandernieuws.net/algemeen/in-nederland-zijn-al-vele-honderden-protestgroepen-tegen-het-corona-beleid-actief/>
(Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

²⁴ Verdieping anti-overheidsboodschap

Figuur 1: Netwerk van organisaties die des /misinformatie verspreiden met betrekking tot de COVID-19 crisis. De gekleurde vakken tonen een aantal clusters. NB. Niet alle organisaties zijn reeds meegenomen in het netwerk.

Waarschijnlijk dat organisaties in het netwerk gebruik maken van COVID-19 crisis om draagvlak te genereren.

Kritiek op de aanpak van de COVID-19 crisis is waarschijnlijk geen doel op zich, maar dient vaak als middel om aandacht te genereren. Het spectrum van actiegroepen tijdens de COVID-19 crisis wijst uit dat slechts enkele actoren zich volledig richten op COVID-19, te weten 'Viruswaarheid', '1,5x Beter' en 'Samen Terug Naar Normaal' (zie cluster anti-COVID 19 maatregelen in *figuur 1*). De andere actiegroepen gebruiken de COVID-19 crisis waarschijnlijk als middel om meer aandacht voor hun platform te genereren, of om door middel van kritiek op de overheid hun anti-overheidsboodschap kracht bij te zetten.

Het merendeel van de organisaties in het netwerk bestond al voor de COVID-19 crisis. Zo zijn platformen als 'Café Weltschmerz', 'De Andere Krant', 'Xandernieuws' en 'NineForNews' al een aantal jaren actief. Zij richtten zich voor de crisis voornamelijk op onderwerpen als 9/11 en privacywetgeving. Berichtgeving over COVID-19 is een aanvulling op de bestaande content. Daarnaast zorgde de COVID-19 crisis mogelijk voor een hype binnen het alternatieve medialandschap, wat leidde tot de opkomst van meerdere nieuwe (vaak kleine) platformen die mogelijk hun graantje mee willen pikken. Voorbeelden hiervan zijn 'TelegramNL' en 'LNN News'. Ten slotte zijn er actiegroepen die zich richten tegen de overheid en gebruik maken van de COVID-19 crisis om hun activiteiten een nieuwe impuls te geven. Voorbeelden zijn 'Gele Hesjes' en 'QAnon': de 'Gele Hesjes' demonstreerden tegen immigratiebeleid en de verhoging van de pensioensleeftijd, en 'QAnon' tegen een zogenaamde corrupte elite. Tegenwoordig demonstreren aanhangers van 'De Gele Hesjes' en 'QAnon' tegen de spoedwet.^{25 26 27}

Uitzondering hierop is mogelijk het blad 'Gezond Verstand'. Dit blad is opgericht tijdens de COVID-19 crisis en lijkt zijn bestaansrecht te ontleen aan de strijd tegen de COVID-19 aanpak. Echter, de [redacted] schrijft ook voor 'De Andere Krant', die op haar beurt is geïnitieerd door 'Stichting Knowledge Matters'.^{28 29} 'Gezond Verstand' is mogelijk een nieuw middel dat 'Stichting Knowledge Matters' gebruikt om haar boodschap te verspreiden. 'Stichting Knowledge Matters' maakt, net als de andere alternatieve platformen, daarbij gebruik van de COVID-19 crisis om een groter publiek aan te boren.

Mogelijk dat anti-overheidsorganisaties een deel van de ontevreden achterban leveren met kennis over actievoeren en procederen

Een deel van de anti-overheidsorganisaties zijn al enige tijd actief als actiegroep. Zij hebben ervaring met het procederen en actievoeren tegen de staat en verenigen hiermee een achterban die wordt gekenmerkt door onvrede jegens de overheid. Organisaties die al enige tijd kritiek leveren op de overheid ondernemen nu activiteiten die zich richten op het COVID-19 beleid. Zo houdt 'De Nationale Bond tegen Overheidszaken' een Corona-actie waarmee zij haar leden oproept om het kabinet aansprakelijk te stellen voor schade door de COVID-19 crisis/aanpak.³⁰

²⁵ <https://www.dimplus.nl/2020/08/13/dag-van-de-verbinding-in-den-haag-op-15-augustus-samen-tegen-de-spoedwet/#~:text=Op%20zaterdag%2015%20augustus%20organiseren,met%20thuis%20in%20de%20wet> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

²⁶ <https://www.gelehesjes.nl/info/is-gnep-corona-geworden-wereldwijd-98-minder-griepgevallen/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

²⁷ <https://www.euronews.com/2020/10/23/qanon-in-europe-the-meteoric-rise-of-a-dangerous-conspiracy-theory-boosted-by-the-pandemic> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

²⁸ <https://gezondverstand.eu/over-ons/> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

²⁹ <https://deanderekrant.nl/overons> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

³⁰ <https://bondoverheidszaken.nl/Corona-openheid-en-aansprakelijkheid.html> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

Daarnaast blijkt het cluster tegen de overheid als verbindende factor te kunnen optreden tussen alle anti-overheidsgroepen. De oprichter van 'Brabant In Opstand' is ook initiatiefnemer van het 'Algemeen Burger Collectief', een overkoepelende federatie voor actiegroepen die zich tegen het COVID-19 beleid keren.³¹ Het 'Algemeen Burger Collectief' heeft 'De dag van verbinding' georganiseerd om gezamenlijk tegen de spoedwet te demonstreren (zie *figuur 2*).

*Figuur 2: De Dag van Verbinding. Een initiatief van de oprichter van 'Brabant in Opstand', waarbij een groot deel van de actiegroepen tegen het COVID-19 beleid zich hebben aangesloten.*³²

Waarschijnlijk dat spirituele verklaringen houvast bieden tijdens COVID-19 crisis

Het is waarschijnlijk dat spirituele verklaringen houvast bieden in een onzekere tijd. De COVID-19 crisis zorgt voor angst en onzekerheid in de samenleving, een pandemie heeft men niet eerder meegemaakt. Door deze angst en onzekerheid rijzen er vragen. Spirituele organisaties bieden antwoorden op deze vragen, vaak met positieve en hoopgevende berichten. Daarnaast gebruiken een aantal aanbidders van spirituele verklaringen de angst en onzekerheid om des-/misinformatie te verspreiden. Zo raadt de spirituele site [redacted] aan om tijdens de crisis "te handelen als kosmisch wezen volgens kosmische wetten", om zo te herrijzen met 'licht en power' zodat er geen ruimte meer is voor 'duister'. Tegelijkertijd bericht de site over onderwerpen van complottheorieën, zoals 'Cabal' en 'Illuminatie' (figuur 3).³³

De-Groene Amsterdammer-toonde ook aan dat aanhangers van complottheorieën vaak geïnteresseerd zijn in spiritualiteit en vice versa. Het weekblad constateerde dat volgers van het sociale media platform Instagram die complotaccounts volgen, ook spirituele accounts volgen. Hashtags die zij gebruiken zijn 'awakening', 'spiritualawakening', 'enlightment' en 'consciousness'.³⁴ Complotdenkers gebruiken vocabulaire zoals 'higherconsciousness', 'inspiration', 'compassion' en 'wake-up'.³⁵

³¹ <https://www.xandernieuws.net/algemeen/n-nederland-zijn-al-vele-honderden-protestgroepen-tegen-het-corona-beleid-actief/> (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

³² <https://www.dimplus.nl/2020/08/13/dag-van-de-verbinding-in-den-haag-op-15-augustus-samen-tegen-de-spoedwet/> (Geraadpleegd op 27 oktober 2020)

³³ [https://www.\[redacted\]/2020/05/02/de-vrije-wil-om-tot-de-slachtofferrol-te-stappen/](https://www.[redacted]/2020/05/02/de-vrije-wil-om-tot-de-slachtofferrol-te-stappen/) (Geraadpleegd op 26 oktober 2020)

³⁴ <https://www.groene.nl/artikel/wij-zijn-het-nieuwe-nieuws> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

³⁵ <https://www.groene.nl/artikel/wij-zijn-het-nieuwe-nieuws> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

Figuur 3: website [redacted] 'schrijft enerzijds over spirituele zaken, anderzijds over een corrupte elite genaamd 'Deep State'.^{36 37}

Het is waarschijnlijk dat schaduwmedia des-/misinformatie creëren en verspreiden
Het is waarschijnlijk dat tijdens de COVID-19 crisis de bestaande alternatieve media zijn uitgebreid. Deze functioneren als 'schaduwmedia' van de traditionele media. Veel organisaties binnen het netwerk wantrouwen 'mainstreammedia' en bieden een alternatief via de schaduwmedia. Dit alternatieve medialandschap biedt een breed scala aan verslaggeving (actualiteitenrubriek, onderzoeksjournalistiek etc), heeft waarschijnlijk een zelfbevestigende werking (confirmation bias) en is mogelijk financieel zelfvoorzienend.

De toename van des-/misinformatie tijdens de COVID-19 crisis heeft waarschijnlijk geleid tot een groei van alternatieve mediaplatformen. Deze schaduwmedia bieden voor een groot deel dezelfde type media als het traditionele medialandschap. Zo biedt het actualiteitenrubrieken (zoals [redacted] en 'Café Weltschmerz')^{38 39}, 'onderzoeksjournalistiek' (zoals 'Onafhankelijke Pers Nederland' en 'De Andere Krant')^{40 41}, brede nieuwswebsites (zoals 'Xandernieuws' en 'HoeZitHetNuEcht')^{42 43} en fysieke huis-aan-huisbladen en kranten (zoals 'Gezond Verstand', 'De Andere Krant' en 'OPN Nieuws').^{44 45 46}

De schaduwmedia beschikken waarschijnlijk over een grote mate van zelfbevestiging (confirmation bias) die het geloof in de eigen waarheid versterkt. Zoals *figuur 1* laat zien zijn veel platformen met elkaar verbonden, veel sites in het schaduwmedialandschap verwijzen in berichtgeving naar elkaar. Voornamelijk 'Cafe Weltschmerz', 'NineForNews' en 'Xandernieuws' genereren nieuws over de COVID-19 crisis. Vervolgens verwijzen andere platformen naar deze bron, of herschrijven het als eigen content.^{47 48 49} Ook schrijven dezelfde zogenaamde experts aan bij verschillende platformen. Zo zat de initiatiefnemer van 'Gezond Verstand' meerdere malen bij 'Cafe Weltschmerz' en bij 'Blue Tiger Studios'.

³⁶ [https://www.\[redacted\].nl/2019/07/03/hoe-we-met-astrologie-ons-voordeel-kunnen-doen/](https://www.[redacted].nl/2019/07/03/hoe-we-met-astrologie-ons-voordeel-kunnen-doen/) (Geraadpleegd op 27 oktober 2020)

³⁷ [https://www.\[redacted\].nl/2020/07/25/wie-zitten-er-eigenlijk-achter-de-deep-state/](https://www.[redacted].nl/2020/07/25/wie-zitten-er-eigenlijk-achter-de-deep-state/) (Geraadpleegd op 27 oktober 2020)

³⁸ [https://www.\[redacted\].nl/](https://www.[redacted].nl/) (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

³⁹ <https://www.cafeweltschmerz.nl/> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁴⁰ <https://www.onafhankelijkepersnederland.nl/#Overons> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁴¹ <https://deanderekrant.nl/overons> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁴² <https://www.xandernieuws.net/> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁴³ <https://www.hoezithetnuecht.nl/> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁴⁴ <https://gezondverstand.eu/#> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁴⁵ <https://deanderekrant.nl/overons> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁴⁶ <https://www.onafhankelijkepersnederland.nl/krant> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁴⁷ <https://www.burgerfront.nl/> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁴⁸ <http://ommekeer-nederland.nl/> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁴⁹ <https://www.lnnmedia.nl/> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

Ten slotte zijn de schaduwmedia mogelijk financieel zelfvoorzienend. De schaduwmedia beschikken over de financiële middelen om op grote schaal fysieke kranten en bladen uit te geven en te verspreiden. Zo heeft 'De Andere Krant' een oplage van 500.000 stuks en beweert 'Gezond Verstand' dat de eerste editie uit 1.000.000 exemplaren bestond.^{50 51} Daarbij vergaren deze kranten inkomsten via abonnees en er worden binnenkort ook exemplaren verkocht via de boekwinkels Bruna en AKO.⁵² Ook vergaart een aantal platformen inkomsten via de verkoop van merchandise of via donaties.^{53 54 55} De platformen beweren de inkomsten aan te wenden voor diepgaander onderzoek en objectiever nieuws.

Relativering

Er wordt enkel gekeken naar de (niet-) traditionele en alternatieve media. Daardoor zijn niet alle organisaties in kaart gebracht. Sommige organisaties communiceren namelijk via sociale media. Daarnaast is er geen berichtgeving in de media over kleinere organisaties. Deze zijn daardoor moeilijk te signaleren.

Implicatie

Het is waarschijnlijk dat des-/misinformatie snel verspreid wordt binnen het gehele netwerk van des-/misinformatieorganisaties, vanwege het grote aantal connecties tussen organisaties. Zo belandt bijvoorbeeld Russische desinformatie uit 'De Andere Krant' via connecties met anti-overheidsorganisaties in een ander cluster. Russische desinformatie bereikt hierdoor waarschijnlijk een nieuw publiek.

Daarnaast is het onduidelijk welke weg des-/misinformatie precies aflegt. Door het grote aantal 'nodes' binnen het netwerk kan des-/misinformatie op vele manieren verspreid worden. Daardoor is onduidelijk waar des-/misinformatie precies terechtkomt, en wat het effect op het draagvlak van des-/misinformatie is. Personen binnen het cluster 'tegen de overheid' trekken niet per definitie het COVID-19 beleid in twijfel.

⁵⁰ <https://www.nrc.nl/nieuws/2020/09/28/hoer-rusland-desinformatie-hier-verspreidt-a4013915> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁵¹ <https://gezondverstand.eu/over-ons/> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁵² <https://gezondverstand.eu/service-en-betornging/> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁵³ [https://\[redacted\]/](https://[redacted]/) (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁵⁴ <https://webshop.telegram.nl/> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

⁵⁵ <https://commonsensetv.nl/> (Geraadpleegd op 23 oktober 2020)

Bijlagen

1. Virusnarratief
 - 1.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling virusnarratief
2. Rusland vs. EU narratief
 - 2.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling Rusland vs. EU narratief
3. Vaccinatienarratief
 - 3.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling vaccinatienarratief
4. 5G-narratief
 - 4.1 Mogelijke scenario-ontwikkeling 5G-narratief
5. Middellange termijn scenario's
6. Medialandschap Nederland

Bijlage 1:

Virusnarratief

De kern van het virusnarratief is de wetenschappelijke discussie. Normaal gesproken worden verschillende hypothesen uitvoerig getest en onderworpen aan een peer review voordat deze gepubliceerd worden. Echter, door de grote tijdsdruk vindt er momenteel minder kwaliteitscontrole plaats en vindt de discussie omtrent de validiteit van de hypothesen niet meer plaats achter gesloten deuren. Hierdoor ontstaat er onduidelijkheid in het publieke domein over o.a. de rol van verspreiding door aerosolen, het nut van 1,5 meter afstand houden, wondermiddelen en de vraag of kinderen wel of niet besmettelijk zijn.

Het resultaat hiervan is dat (pseudo)wetenschappelijke onderzoeken continu resultaten publiceren die door de media worden overgenomen en voor waar worden aangenomen. Deze worden vervolgens net zo snel weerlegd door andere (pseudo)wetenschappelijke onderzoeken.

Momenteel is een sterke vermenging zichtbaar van verschillende bewegingen en narratieven rondom een kern van desinformatie omtrent het virus. Stichtingen als VirusWaarheid en Smart Exit presenteren zichzelf als 'alternatief RIVM' en pretenderen wetenschappelijke zekerheid in huis te hebben dat het COVID-virus niet gevaarlijk is, dat er nauwelijks mensen aan overleden zijn en vooral dat de COVID-maatregelen schadelijk zijn voor mensen in plaats van nuttig. Door de maatregelen te *framen* als inperking van 'grondrechten' en aanzet tot een 'politiestaat' vindt men aansluiting van andere anti-overheidsgroeperingen.

Deze combinatie van narratieven en bewegingen heeft zich geuit in een aantal demonstraties, waarbij het uit de hand gelopen protest van 21/06 leidde tot een heftige confrontatie tussen politie en relschoppers. Deze escalatie wordt door de actievoerders en sommige politici gebruikt om het narratief te versterken. Door alle ontstane ophef is VirusWaarheid in de afgelopen weken veelvuldig besproken in de traditionele media en heeft het hierbij herhaaldelijk kans gekregen haar narratief te verspreiden voor een groot publiek.

De grens tussen wetenschappelijk debat en misinformatie is niet altijd scherp in dit narratief, maar duidelijk zichtbaar is dat groeperingen (on)bewust aan de haal gaan met gedeeltelijke, verouderde of niet-relevante informatie om (niet-)handelen m.b.t. COVID-19 te rechtvaardigen. Daarnaast kunnen de tegenstrijdige berichten leiden tot onduidelijkheid/verwarring omtrent de waarheid.

Bijlage 1.1:

Mogelijke scenario-ontwikkeling virusnarratief

De kernonzekerheden 'opnieuw aanscherpen maatregelen' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het virusnarratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen.

Scenario "Virusgekkies"

Na de laatste ronde van versoepelingen is de COVID-crisis beheersbaar gebleven, een nieuwe aanscherping van maatregelen is niet nodig gebleven. Hierdoor is de aandacht voor alternatieve narratieven omtrent het virus afgenomen en worden groepen als VirusWaarheid weinig serieus meer genomen. In traditionele media wordt enigszins spottend teruggekeken op de protesten van de 'Virusgekkies' tijdens de zomermaanden. Indien er ontwikkelingen zijn rondom COVID wordt de uitleg van het RIVM hierover door traditionele media gecommuniceerd en door het merendeel van de bevolking voor waar aangenomen.

Scenario "Tegen het Nieuwe Normaal"

Na de laatste ronde van versoepelingen blijft de COVID-crisis beheersbaar, een nieuwe aanscherping van maatregelen is niet nodig. De discussie rondom de noodzaak van bepaalde 'basisregels' (anderhalf meter afstand houden) blijft een bron van onrust en wordt sinds de zomer al in twijfel getrokken door actiegroepen en belanghebbende ondernemers voor wie deze regel omzetting betekemt. Regelmatig komen aanhangers van dit alternatieve narratief aan het woord in de traditionele media en niet zelden leidt dit tot demonstraties.

Scenario "Noodzakelijk kwaad"

Als gevolg van versoepelingen tijdens de zomermaanden heeft het virus kans gezien om zich te verspreiden in een tweede golf. De overheid ziet zich genoodzaakt de maatregelen opnieuw aan te scherpen om ineenstorting van de zorgcapaciteit te voorkomen. Het RIVM en vooraanstaande virologen kunnen overtuigend aantonen dat het niet naleven van de 'basisregels' tot deze nieuwe uitbraak hebben geleid, waardoor in de traditionele media niet alleen de aandacht voor alternatieve theorieën over het virus is afgenomen, maar deze ook geregeld worden ontkracht.

Scenario "Geen acceptatie"

Na de versoepelingen tijdens de zomermaanden heeft het virus kans gezien om zich te verspreiden in een tweede golf. De overheid ziet zich genoodzaakt een tweede *lockdown* af te kondigen. Toch zijn actiegroepen erin geslaagd de aandacht van traditionele media vast te houden en zwepen zij de bevolking op tegen de nieuwe invoer van maatregelen. De naleving van de tweede *lockdown* is berøerd en de handhaving ervan wordt door actiegroepen op grote schaal in traditionele media afgeschilderd als 'fascistisch' en 'het product van een politiestaat'. Demonstraties en onrusten komen regelmatig voor.

Bijlage 2:

Rusland vs. EU narratief

In het Rusland vs. EU narratief komt naar voren dat de Russische media diverse complottheorieën voeden. Voorbeelden hiervan zijn berichten over het onder druk zetten van kleinere EU-lidstaten door de grotere lidstaten om Russische hulp te weigeren, dat het westen de impact van het COVID-19 virus overdrijft en dat NATO het COVID-19 virus gebruikt als excuus om hun steun aan de Baltische staten te beëindigen. Daarnaast stoken Russische media ook in het vaccinatienarratief. Wat de Russische media daarmee o.a. proberen aan te tonen is dat Rusland de lidstaten van de EU helpt terwijl de EU/Europese bondgenoten dat nalaten. Een van de mogelijke doelstellingen kan zijn dat Rusland probeert aan te tonen dat de EU niet in staat is om zijn eigen bevolking te beschermen.

Hoewel er relatief weinig Nederlandstalige desinformatie uit Rusland te vinden is, heeft deze desinformatie indirect wel degelijk invloed op Nederlandse belangen. Met name de internationale organisaties waar Nederland vitale belangen bij heeft, worden geraakt door Russische narratief. Vooral aantasting van het draagvlak onder de Nederlandse bevolking voor EU-lidmaatschap kan door de verspreiding van desinformatie in potentie schadelijke gevolgen hebben.

Bijlage 2.1:

Mogelijke scenario-ontwikkeling Rusland vs. EU narratief

De kernonzekerheden 'eensgezindheid EU' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het Rusland vs. EU narratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen.

Scenario "Europa houdt stand"

De Europese Unie blijkt ondanks de vele crises weerbaarder dan gedacht. Russische desinformatie gericht op het tegen elkaar uitspelen van landen vindt geen doorgang bij traditionele media en is daardoor weinig effectief. Na initiële verdeeldheid weten de Europese leiders eensgezind een akkoord te sluiten dat een stabiel fundament biedt voor herstel in de nabije toekomst. Het draagvlak voor de EU neemt in de Nederlandse samenleving niet significant af.

Scenario "Eurosceptis"

Nederland en overige EU-lidstaten worden gericht beïnvloed door Russische desinformatiecampagnes. In de traditionele media worden op grote schaal narratieven overgenomen die verdeeldheid tussen Europese landen en de vermeende incompetentie van de Europese instanties uitvergrooten. Sommige politici gebruiken de alternatieve narratieven om te scoren onder een euro-sceptisch publiek en staan hoog in de peilingen in aanloop naar de verkiezingen. Ondanks kritiek uit de nationale politiek weten de Europese leiders zich te verenigen en een eensgezinde oplossing te vinden voor de crises.

Scenario "Anti-Europese minderheid"

De Europese leiders slagen er niet op tijd in om een gezamenlijke oplossing te vinden voor de huidige crises. Ondanks dat desinformatiecampagnes vanuit Rusland nooit echt het grote publiek hebben gevonden via traditionele media, voelt de Nederlandse regering zich in haar beleid tegenover Europa onder druk gezet door een vocale, anti-Europese minderheid. Ondanks uitgebreide analyses in traditionele media over het nut en belang van de EU voor een handelsland als Nederland klinkt de roep om een 'Nexit' op sociale media en onder politici steeds luider.

Scenario "Nederlands isolationisme"

De Europese leiders slagen er niet in zich te verenigen in een gezamenlijk aanpak om uit de crises te komen. Russische narratieven die de Europese verdeeldheid uitvergrooten gaan op grote schaal rond in Nederland, ook onder traditionele media. Politieke partijen gaan steeds vaker mee met de roep die onder de bevolking rondgaat rondom een Nexit. Op grote schaal wordt gesproken over een terugkeer naar de Gulden, over 'luie Italianen' en 'spijzieke Grieken' en over de noodzaak om de controle terug te vorderen uit Brussel.

Bijlage 3:

Vaccinatenarratief

Het vaccinatenarratief trekt de veiligheid van COVID-19 vaccins in twijfel. Momenteel zijn er verschillende vormen van des-/misinformatie over vaccinatieprogramma's zichtbaar. Zo werd het narratief in het begin van de crisis voortgedreven door het idee dat [REDACTED] het virus heeft gecreëerd met het doel om de hele wereldbevolking te onderwerpen aan een vaccinatieprogramma. Bij dit vaccinatieprogramma zouden microchips ingebracht worden die 'de geglobaliseerde elite' in staat stellen om de wereldbevolking te controleren. In een andere theorie wordt aangehaald dat [REDACTED] als doel heeft de wereldbevolking uit te dunnen door middel van een vaccin of dat hij dit virus ontworpen zou hebben om veel winst te maken met de verkoop van verplichte vaccins.

De huidige coronacrisis en het uitzicht op een nieuw, grootschalig vaccinatieprogramma biedt een verdere voedingsbodem voor het vaccinatenarratief. De ontwikkeling van een effectief vaccin is namelijk in een stroomversnelling geraakt. Er zijn verschillende vaccins die op dit moment worden getest en in 2021 klaar voor gebruik moeten zijn. Door de tijdsdruk van het verkrijgen van een vaccin en de toenemende 'vaccin-race' tussen o.a. Rusland en de Verenigde Staten, insinueren anti-vaccinatie groepen dat er minder veiligheidscontrole plaatsvindt. Er worden onder andere vraaglekens geplaatst bij de testfasen van vaccinatieprogramma's en of hierin fases en/of belangrijke onderzoeken worden overgeslagen.

In Nederland zijn er een aantal actiegroepen die het vaccinatenarratief onder de aandacht brengen en op diverse manifestaties komt wantrouwen in vaccinaties terug. Het narratief is zichtbaar in traditionele media, maar wordt voornamelijk uitgedragen in alternatieve media en op sociale media.

Bijlage 3.1:

Mogelijke scenario-ontwikkeling vaccinatienarratief

De kernonzekerheden 'ontwikkeling vaccin' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het vaccinatienarratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen.

Scenario "Einde crisis in zicht"

De ontwikkeling van een effectief vaccin is in een stroomversnelling geraakt na belangrijke wetenschappelijke ontdekkingen. Hierdoor lijkt het reëel dat er binnen afzienbare tijd een vaccinatieprogramma opgezet kan gaan worden tegen COVID. Het anti-vaccinatienarratief leeft onder de bevolking, maar het weet vooralsnog niet veel aandacht of aanhang te genereren. Daarentegen is in de traditionele media het officiële narratief over hoe het vaccin een einde kan maken aan de COVID-19-crisis dominant.

Scenario "Vaccin gevaarlijker dan virus!"

De ontwikkeling van een effectief vaccin is in een stroomversnelling geraakt na enkele belangrijke wetenschappelijke ontdekkingen. Hierdoor lijkt het reëel dat er binnen afzienbare tijd een vaccinatieprogramma opgezet kan gaan worden tegen COVID-19. Tegelijkertijd zaaien prominente figuren twijfel over bijwerkingen van dit eerste vaccin en dat een alternatief vaccin, dat pas later beschikbaar wordt, aanzienlijk veiliger is. De discussie laait op in de traditionele media. Anti-vaccinatiebewegingen krijgen in de traditionele media volop ruimte om hun alternatief narratief te presenteren. Het aantal aanmeldingen voor het vaccinatieprogramma ligt lager dan verwacht.

Scenario "Onverschilligheid"

Door onvoorziene tegenslagen in de ontwikkeling van een vaccin moet geconcludeerd worden dat een vaccin niet binnen afzienbare tijd beschikbaar zal zijn. De traditionele media en het grote publiek reageren gelaten, de alledaagse situatie verandert immers niet en de aandacht ligt vooral op de andere zijde van deze crisis: de economische schade. Na initiële berichten over het mislukken van de testfase van het vaccin verdwijnt het onderwerp uit de belangstelling. Hierdoor geniet ook het alternatief narratief relatief weinig aandacht in de traditionele media.

Scenario "Vaccinaties geen oplossing"

Door onvoorziene tegenslagen in de ontwikkeling van een vaccin moet geconcludeerd worden dat een vaccin niet binnen afzienbare tijd beschikbaar zal zijn. Na het uitbreken van een tweede golf met bijbehorende tweede *lockdown* smacht de bevolking naar een oplossing voor de medische en economische malaise waarin het land verkeert. In de traditionele media woedt discussie over de haalbaarheid van een vaccin en ontstaat ruimte voor de vraag of vaccinaties überhaupt nut hebben en niet gewoon gevaarlijke geldverspilling zijn. Dit alternatieve narratief wordt vocaal sterk uitgedragen door bepaalde actiegroepen die hiervoor veel ruimte krijgen in landelijke kranten en talkshows.

Bijlage 4:

5G-Narratief

Het 5G-narratief is van januari tot eind juni 2020 prominent in de media aanwezig geweest. Het verhaal dat verspreid wordt is dat mensen door 5G vatbaarder zouden zijn voor COVID-19 doordat het immuunsysteem aangetast zou worden. In een andere variant wordt zelfs beweerd dat 5G het virus zelfs zou verspreiden. De oorsprong van dit narratief is nog onduidelijk. Mogelijk is het ontstaan in België of het Verenigd Koninkrijk en van daar uit verder verspreid via sociale media.

In Nederland bestaan meerdere besloten Facebook-groepen waarin mensen die tegen 5G zijn zich hebben verenigd. De grootste hiervan heeft ruim 33.000 leden en is op 24 maart van dit jaar aangemaakt. Daarnaast kwam de stichting 'Stop 5G NL' met enige regelmaat in het nieuws wegens het kort geding dat zij tegen de Nederlandse staat aanspanden. Deze stichting draagt haar narratief ook uit op haar eigen website.

Ondanks dat dit narratief meermaals ontkracht is en het kort geding verloren is, blijven aanhangers van deze theorie overtuigd van het gevaar van 5G. Zij verwijzen hierbij veelvuldig naar (pseudo-) wetenschappers uit de hele wereld die over de gevaren van 5G schrijven. Officiële metingen geven nog altijd geen indicatie dat de straling daadwerkelijk gevaarlijk is of gezondheidsschade op zou leveren.

De stichting heeft aangegeven in hoger beroep te gaan tegen de uitspraak van het kort geding. Alleen indien het hoger beroep wordt gewonnen, is het waarschijnlijk dat het 5G-narratief zal doorbreken in de traditionele media. In dat geval zal het aan invloed winnen, anders dooft het waarschijnlijk uit.

Bijlage 4.1:

Mogelijke scenario-ontwikkeling 5G-narratief

De kernonzekerheden 'voortzetting zendmastbranden' en 'doorbraak in traditionele media' zijn binnen het 5G-narratief tegen elkaar afgezet om tot vier verschillende scenario's te komen.

Scenario "Vandalisme"

Na het verloren hoger beroep vinden gedurende de zomermaanden meerdere zendmastbranden plaats, uit politieonderzoek blijkt dat het nog altijd om eenmansacties gaat. Af en toe ontstaan er tijdelijk en lokaal wat problemen in het communicatienetwerk, maar de uitrol van 5G wordt niet serieus verstoord en de zendmastbranden zorgen in het algemeen voor afkeer tegen anti-5G activisten. Aangezien niemand op grote schaal hinder ondervindt van het nieuwe netwerk is er geen aandacht voor de inhoud van het alternatieve narratief in de traditionele media.

Scenario "5G is niet oké"

De rechter gaat tijdens de behandeling van het hoger beroep mee met de actiegroepen die beweren dat er nog niet voldoende onderzoek is gedaan naar de effecten van 5G-straling op de volksgezondheid. De overheid is daardoor genoodzaakt de uitrol van 5G tijdelijk stop te zetten. Daarnaast is deze uitspraak ook het startschot voor een nieuwe golf van zendmastbranden. Traditionele media proberen de rechterlijke uitspraak te doorgronden door regelmatig activisten uit te nodigen voor interviews in kranten en talkshows op TV, hun boodschap heeft door de rechterlijke uitspraak aan legitimiteit gewonnen.

Scenario "Narratief dooft uit"

Nadat de politie een aantal verdachten arresteert komt er vrij abrupt een einde aan de zendmastbranden. De activisten verliezen het hoger beroep en de uitrol van 5G verloopt voorspoedig, waardoor het narratief steeds meer uit beeld verdwijnt. Mensen ervaren geen last van 5G-frequenties en het narratief lijkt daardoor steeds ongeloofwaardiger. De traditionele media heeft totaal geen aandacht meer voor het onderwerp en het narratief zakt weg naar een zeer kleine kring op sociale media waar complottheorieën rondom technologie altijd al rondgaan.

Scenario "Stralingsdebat"

De rechter gaat tijdens de behandeling van het hoger beroep mee met de actiegroepen die beweren dat er nog niet voldoende onderzoek is gedaan naar de effecten van 5G-straling op de volksgezondheid. Dit leidt weliswaar niet tot een toename van het aantal zendmastbranden, maar is wel het startschot voor een breed maatschappelijk debat in de traditionele media over de noodzaak van steeds verdergaande technologie en de impact die dat mogelijk zou kunnen hebben op de volksgezondheid. De anti-5G activisten zijn hierin een vocale groep die regelmatig verschijnen in traditionele media en uitgebreid de kans krijgt haar verhaal te doen.

Bijlage 5:

Middellange termijn scenario's

Onderstaande scenario's zijn gebaseerd op een vast aantal drijvende krachten achter des-/misinformatie. Over deze drijvende krachten worden onderbouwde aannames gedaan, die leiden tot een *baseline* scenario (het meest waarschijnlijke). Vervolgens wijzigen we één van de onzekere aannames om tot een plausibel alternatief scenario te komen. Tot slot wijzigen we een aanname waarvan het zeer onwaarschijnlijk is dat deze zal veranderen om tot een *wild card* scenario te komen.

Scenario "Baseline"

Het bereik van en vertrouwen in de NPO en traditionele media blijft groot. De traditionele media blijven de overheid bovendien steunen, dus zelfs met het uitbreken van een tweede golf in het najaar blijft de grote meerderheid van de Nederlandse bevolking overtuigd van de effectiviteit van de Nederlandse aanpak. De tweede golf wordt tijdig gesignaleerd en blijft beheersbaar. De verslapping rondom het naleven van coronamaatregelen zet door. In aanloop naar de verkiezingen groeit de invloed van des-/misinformatie op bestaande maatschappelijke spanningen met als doel het politieke debat op scherp te zetten. Politici en beroemdheden zijn dan ook steeds vaker verspreiders van des-/misinformatie.

Scenario "Plausible alternative"

Het bereik van en vertrouwen in de NPO en traditionele media blijft groot. De traditionele media blijven de overheid bovendien steunen, dus zelf met het uitbreken van een tweede golf in het najaar blijft de grote meerderheid van de Nederlandse bevolking overtuigd van de effectiviteit van de Nederlandse aanpak. De tweede golf wordt tijdig gesignaleerd en blijft beheersbaar. De verslapping rondom het naleven van coronamaatregelen door een deel van de bevolking leidt tot afkeer bij de rest van de Nederlanders. De voor- en tegenstanders van maatregelen komen rechtlijnig tegenover elkaar te staan, wat de samenleving sterk polariseert. In aanloop naar de verkiezingen groeit de invloed van des-/misinformatie op bestaande maatschappelijke spanningen met als doel het politieke debat op scherp te zetten. Politici en beroemdheden zijn dan ook steeds vaker verspreiders van des-/misinformatie.

Scenario "Wild Card"

Het algemene bereik van de NPO en traditionele media blijft groot. Een grote meerderheid van de Nederlandse bevolking verneemt via deze kanalen het officiële narratief. In de loop van de zomer vindt een doorbraak plaats in de zoektocht naar een effectief vaccin, waardoor het realistisch wordt dat deze in het najaar beschikbaar komt. Er is veel onduidelijkheid omtrent de veiligheid, de werking en de beschikbaarheid van het vaccin. Des-/misinformatie narratieven van verschillende bronnen (anti-vaxx, niet-Europese statelijke actoren, complottheoretici) spelen in op deze onzekerheid. Het resultaat hiervan is dat de Nederlandse bevolking weinig animo heeft om gebruik te maken van het ontwikkelde vaccin.

Bijlage 6:

Medialandschap in Nederland¹⁵

LIMC hanteert drie verschillende categorieën media binnen het Nederlandse medialandschap: Traditionele media, Niet-traditionele media en Alternatieve media.

Traditionele nieuwsmedia: Bedrijven en organisaties die vanuit journalistiek oogpunt nieuws en/of actualiteiten aanbieden, gebruik makend van de journalistieke principes van hoor en wederhoor. Deze nieuwsmedia zijn vaak wél gelieerd aan een bepaalde politieke kleur, maar rapporteren wel genuanceerd.

Niet-traditionele media: Nieuwsmedia die niet algemeen nieuws en/of actualiteiten aanbieden, maar bijvoorbeeld specifiek over een bepaald onderwerp of vanuit een bepaalde blik op de wereld. Deze nieuwsmedia kunnen minder genuanceerd zijn dan traditionele nieuwsmedia, of volledig ongenueanceerd.

Alternatieve media: Bronnen die een alternatieve zienswijze bieden dan de (niet) traditionele media.

Traditionele media

- Algemeen Dagblad (AD)
- De Telegraaf
- De Volkskrant
- Het Financieel Dagblad
- Het Parool
- Metronieuws
- Nederlands Dagblad
- NRC
- NU
- Reformatorisch Dagblad
- RTL Nieuws
- Trouw
- Tweakers
- NOS

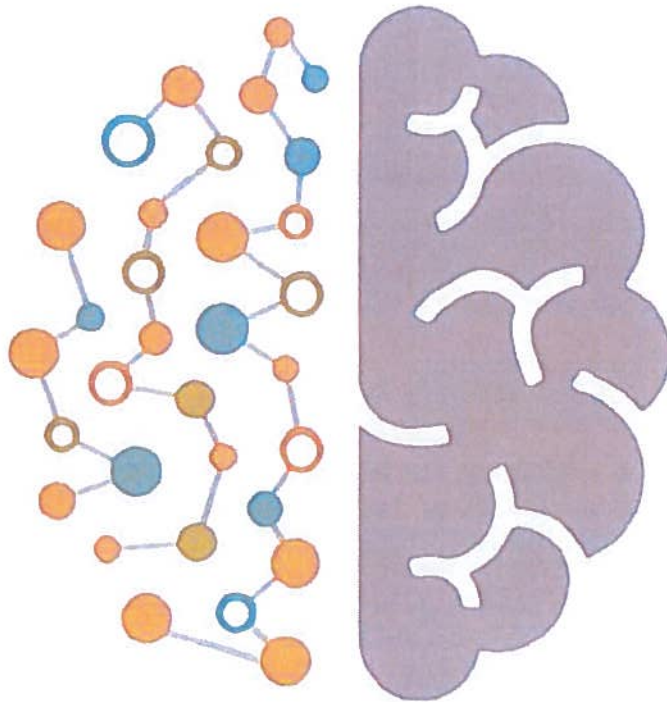
Niet-traditionele media

- De Dagelijkse Standaard
- Dumpert
- Elsevier
- Geenstijl
- Hart van Nederland
- In de Buurt
- Joop
- Libelle
- LINDA
- Shownieuws
- Vrij Nederland

Alternatieve media

- Actiegroep Containment Nu
- Boublog
- Café Weltschmerz
- Common Sense TV
- [REDACTED]
- Frontnieuws
- Nationale bond tegen overheidszaken
- Ongehoord Nederland
- Saltmines
- Stichting Vaccinvrij
- Stop 5G NL
- The Post Online
- Veren of Lood
- VirusWaanzin/VirusWaarheid
- WantToKnow
- Welingelichte Kringen
- Xandernieuws

¹⁵ LIMC weekly update brief 20200622 Medialandschap

LIMC

LAND INFORMATION MANOEUVRE CENTRE

CONTACT US

LKol Tonnetkazerne
Eperweg 141
8084 HE 't Harde
Gebouw 230

limc@mindef.nl

